

АРСАЛАН, ХУЛГАНААН, ХҮН ГУРБАН

(БУРЯАД ОНТОХОН)

Нэгэ хулганаан хабхада орошоод хэбтэбэ ха. Тиихэдэнь арсалан хажуугаарнь ябажа ябаба. Арсаланай ябажа ябахадань, хулганаан хэлэнэ

– Арсалан абгай, нүхэр, намайе абарыш, биш хабхада орошоод байналби. Бишье шамда хожом туһалжа болохоб, — гэбэ

– Зай, тонтогоолой шэнээн хулганаан яагаад намда туһалхабши, заа, абаһуулби даа,— гээд арсалан хабхыень абажархёо һэн ха даа

– Туһалхал бээзб даа,— гээд хулганаан саашаа ошобо
Тиигээд лэ саашаа ябажа ябатарнь, арсалан өөрөө хабхада орошоод лэ

– Абышэ-э, хулганаан абгай, юүгээ туһалхаб гээ һэмши!
– гэжэ ооглобо

Бүхы хулганаагаа суглуулаад лэ, хабхыень буга таһа химэлээд лэ, арсаланаа хабхаһаань сүлөөлбэ. Тиигээд лэ арсалан хэлэбэ ха

– Зай, ши бидэ хоёр нүхэсэхэ болоо хабди

– Нүхэсэе, хамаагүй,— гэбэ хулганаан

– Ши минии шэхэн соо ороод ябахаш,— гээд, арсаланиинь шэхэн соогоо тэрэ хулганаае һуулгаад лэ ябаа һэн ха даа. Хоюулаа үхэхэн хүнүүдэй хүүр дээгүүр ябажа ябатарнь, тэндэ нэгэ юумэн түршэгэнөөд лэ һалаагүй һэн ха

Тиихэдэнь хулганаан:

– Бай, бай! Эндэш нэгэ юумэн түршэгэнэнэ,— гэбэ

– Зай, байя, энэниие малтая, нэгэ амиды амитан бии гээшэ аабза,— гээд лэ, арсалан хулганаан хоёр бүхы хулганаагаа суглуулаад, малтаһаар малтаад лэ, гаргажархихадань, нэгэ амиды хүн хэбтэбэ

– Энэ яажа байна гээшэбши, амиды хүн аад, эндэ хэбтэхэдээ,— гэжэ арсалан хулганаан хоёр асуубад

– Манай хаан намайе газар доро булажархёо юм,—

гэбэ ха тэрэ хүн

– Үгы, теэд шамайе гаргаа хадаа бидэ гурбан нүхэсэхэмнай гү

– Зай, нүхэсэе гурбуулаа

Арсалан, хүн, хулганаан гурбан нүхэсөөд ябажа ябана ха

– Зай, байза, бидэ яажа амидарха гээшэбибди. Эдихэ уха юумэн маанадта хэрэгтэй гээшэл даа,- гэлсэнэд ха. Тиэхэдэнь хулганаан хэлэбэ: – Энэ далайн саана хаан байна. Тэрэ хаанайда эрдэни зэндэмэни байха, бидэ тэрээниие нэгэ аргаар абая

– Зай, далай яажа гарахабибди?

Арсалан хэлэбэ

– Нам дээрэ нуугаарайгты, битнай тамаржа гарахаб

– Зай, тиэхэ, тиэхэ,— гэлсээд лэ гурбуулан ябабад. Яба ябаһаар лэ далайда тулажа ерэбэд. Хүниинь арсалан дээрэе хэбтэбэ, хулганааниинь шэхэн соонь оробо. Иигээд лэ далай гаталжа гараба ха даа. Далайн саана гараад лэ, хүни болоходо, хулганаан хаанай гэртэ ерэбэ ха. Бурханайнгаа алтан бумба соо хаан эрдэни зэндэмэниее хэһэн байгаа. Тэндэнь нэгэ томо хара миисгэй байна ха. Тэрэ миисгэйн хажуугаар орожо, эрдэни зэндэмэниие абахын аргагүй. Хулганаан тэрээгүүр ябад гээд лэ бусаба

– Тэндэ миисгэй байна, эрдэни зэндэмэниие абахын аргагүй. Битнай үглөөгүүр эртэ ошоод, хаанай һамганай бүхы һайн хубсаһыень химэлжэрхихэб,— гэнэ хулганаан

Үглөөдэрынь хулганаан хаанайда эртэхэн ошоод, һамганайнь бүхы һайн хубсаһыень химэлжэрхөөд лэ, һөөргөө гүйжэ ерэнэ

– Ямар муухай хулганаан бии болобо гээшэб,— гээд лэ хаантан хүлэйнгөө үзүүртэ миисгэйгээ уяад хонодог болобо. Үглөө үдэшэниинь хулганаан хаанайда ошоод лэ, нүхэ малтаад, бурхан сооһоонь тэрэ эрдэни зэндэмэниинь хаяагаар гаргахадань, хүниинь ошожо асараа ха даа

Арсалан, хүн, хулганаан гурбан тэрэнэе абаад лэ, хүниинь зэндэмэниее аман соогоо хээд ябана

– Зай, бидэ оройдоо дуугаралсахагүйбди, энэ уһаяа гаратараа. Дуугаралсаал һаа, зэндэмэниез алдажархихабди,— гэжэ хулганаан ухаа заана

Хэдэн үдэр соо унтангүй ябаһан хулганаан арсаланай шэхэн соонь унташаба. Арсалан томо хүниие һундалдуулһан лэ

– Битнай хүрхэйхэн бэээб, нэгыень нюрган дээрээ һуулгаад, нүгөөдыень шэхэн соогоо һуулгаад ябанаб,— гэхэдэнь, хэнииншье абья гарабагүй ха

– Муухай таанад, үшөө намайе баһажа абья гарангүй ябана гүт? Энэ уһанай дунда таанадые тэһэ хаяжархихам! – гэхэдэнь, хүн айгаад лэ хэлэнэ

– Тиимэ даа, хүрхэйхэнши даа. Тиихэдэнь зэндэмэнинь аман сооһоонь далай руу унашаба. Далайн нүгөө эрьедэ гараад лэ хулганаан асууба

– Зай, нөөхи зэндэмэнимнай хаанаб

– Теэд далай соо унаа гээшэ һэмнай даа

– Хэлсээ гээшэ һэн бэээбди даа. Юундэ хэлсээгээ алдаа гээшэбши! Ай, теэд дүүрээ гээшэл даа,— гэнэ хулганаан. – Тиибэшье биш нэгэ мүрынь олоһуу. Та хоёр тээ тэрэ хадын үбэртэ ошоод хэбтэгты. Арсалан хүн хоёр хадын үбэртэ ошожо хэбтэбэ ха. Хулганаан уһанай эрьедэ ошожо уйлана, уйлана, үзэлэй шангаар һүүхирнэ, бархирна. Тиихэдэнь Лусанай хаан гараад, харааба

– Юун гэжэ энээгүүр орлижо, бархиржа байнаш, хүниие унтуулхагүй

– Ай, юун гэнэ гээшэбта, тэнгэрийн хаан таанарые бултыетнай нэръехэ гэжэ байна. Танай уһан соотнай юун байгаа юм, юугээ таанадһаа нэхэнэ гээшэб? Таанадые хайрлаад лэ орлижо байна гээшэб. Булгандаа таанад үхэхэтнай гээшэлта, загаһатаяа, жараахайтаяа. Байза, тэрэ уһанайтнай дунда юун байгаа юм, бултыень гаргыт саашань. Монсойһон сонсойһон юумыень бултыень дээшэнь гаргыт, үгы һаатнай, тэнгэрийн хаан зада нэръехэ, — гэбэ ха даа хулганаан

– Энэшни юугээ хэлэнэ гээшэб,— гээд лэ бүхы загаһа

жараахайдаа хэлээд лэ, уһан сооһоо бүхы юумыень гаргахадань, тэрэ зэндэмэнинь гараа ха. Тэрэнээ хулганаан абаад лэ, арсалан хүн хоёртоо бусаба

Эрдэни зэндэмэниээ орхёод лэ гурбуулан унтаа ха, Үглөөгүүр бодоходоо, ехэ гоё гэр бараан соо байгаа хаш даа, мал адууһан дүүрэн. Тэрэ хүниинь ехэ сэбэрхэн гоё һамгатай болоһон байба. – Үгы, бодыш, юу хэжэ хэбтээбши. Бодожо эдеэлыш, ундалыш,- гэнэ тэрэ һамганиинь. Зай, иигээд лэ ехэ баян болоод лэ, арсаланшье хүхюу, хулганааншье хүхюу болобо. Тиигээд арсалан хүн хоёр хөөрэлдэнэ ха

– Зай, бидэш юумэтэй болоо гээшэбди. Маанадта зөөри, адуу мал байна

Тиихэдэнь нэгэ хүн ябаад асууба

– Яагаад таанар нүхэсөөд, иимэ баян болоод байна гээшэбта

– Урда далайн саанахи хаан үгырхээе үгырөө, тэндэһээ ошожо, бидэ зэндэмэниинь асараа һэмди. Тиигээд лэ иимэ баян болоод байнабди

– Тэрэнээ намда худалдыт,— гэбэ ха тэрэ хүн

– Үгы, хамаагүй бэшэ юм гү? Бидэ юумэтэй болоо гээшэбди даа. Худалдая, худалдая,— гэлдэбэд арсалан хүн хоёр

– Үгы, яажашье худалдажа болохогүй,— гэбэ хулганаан

– Юун хулганаанай хэлэһээр болохомнайб,— гээд лэ худалдажархиба

Үглөөгүүр бодоходонь, юуншье байхагүй. Хүн, арсалан, хулганаан гурбан хадынгаа үбэртэ хоһон болошоод һууба ха

– Аа, би таанадаар нүхэсэхээе болёоб, минии хэлэһэн үгэ дуулахагүй яндан амитад гээшэт. Намайе юушье мэдэхгүй гэжэ таанад һанаа гүт? Таанадаар нүхэсэхээе болёоб,— гээд лэ хулганаан ябашаба.